

Sprawozdanie z Letniej Szkoły Europejskiego Towarzystwa Nadciśnienia Tętniczego w Dublinie w 2012 roku

The Report from European Society of Hypertension Summer School in Dublin 2012

Maciej Krzysztof Kluk

I Klinika Kardiologii Świętokrzyskiego Centrum Kardiologii w Kielcach

We współczesnym świecie niezwykle często słyszymy o kryzysie autorytetów i zaniku wartości zdobywania wiedzy poprzez naśladowanie opiniotwórczych Mistrzów. Zjawisko to staje się ponoć powszechnie spotykaną regułą, lecz czy nie jest prawdą, że od każdej reguły istnieje godny podkreślenia wyjątek?

Letnia Szkoła Europejskiego Towarzystwa Nadciśnienia Tętniczego (ang. *European Society of Hypertension Summer School*) należy niewątpliwie do chlubnych przykładów aktywnego pielęgnowania tradycji przekazywania wiedzy i zdobywania doświadczenia poprzez uważną obserwację, słuchanie i praktykowanie u Mistrzów hipertensjologii – zarówno historycznych pionierów rozwoju tej gałęzi medycyny, jak i współczesnych liderów jej rozwoju. Ideę przewodnią tego przedsięwzięcia od początku stanowiła chęć stworzenia uniwersalnej platformy bezpośredniej wymiany myśli i doświadczeń między młodym pokoleniem adeptów sztuki hipertensjologicznej a generacją wybitnych wykładowców i badaczy tworzących elitę zarówno Europejskiego, jak i narodowych Towarzystw Nadciśnienia Tętniczego i Kardiologii. W czasie 14 lat funkcjonowania Letniej Szkoły przekonał się, że idea ta spełniła oczekiwania w niej pokładane, czego świadectwem jest nieprzerwany cykl corocznych spotkań o międzynarodowym charakterze, będących pomostem między tradycją a nowoczesnością. Począwszy od 1999 roku, gdy w Berlinie odbyło się pilotażowe spotkanie z cyklu Letniej Szkoły, Rada Naukowa co roku organizuje wykłady, seminaria i praktyczne warsztaty dla młodych hipertensjologów z Europy i świata, jak również przewodniczy dyskusjom toczącym się wokół wystąpień i prezentacji wyników badań Uczestników spotkań oraz towarzyszy im podczas owocnego czasu poświęconego na poznawanie kultury i obyczajów narodowych Gospodarzy spotkania. Po stolicy Niemiec kolejne europejskie miasta

Tabela 1. Miasta goszczące Europejską Letnią Szkołę Nadciśnienia Tętniczego w latach 1999–2014

Rok	Państwo	Miasto
1999	Niemcy	Berlin
2000	Czechy	Senohraby
2001	Polska	Gdańsk
2002	Wielka Brytania	Glasgow
2003	Szwecja	Ystad
2004	Włochy	Brescia
2005	Węgry	Wyszehrad
2006	Hiszpania	Walencja
2007	Grecja	Olympia
2008	Francja	Grenoble
2009	Słowenia	Smolenice
2010	Chorwacja	Rovinj
2011	Hiszpania	Barcelona
2012	Irlandia	Dublin
2013	Portugalia	Porto
2014	Bułgaria	Warna

gościły Uczestników Letniej Szkoły, dając nie tylko miejsce do wymiany naukowych doświadczeń, lecz również prezentując walory krajo- i kulturoznawcze swojej ojczyzny (tab. 1).

Jako przedstawiciel młodego pokolenia polskich kardiologów i hipertensjologów miałem niezapomnianą sposobność uczestniczenia w zorganizowanej w 2012 roku w Dublinie Europejskiej Letniej Szkole Nadciśnienia Tętniczego, której głównym dyrektorem i organizatorem była Profesor Alice Stanton, członek *Royal College of Surgeons in Ireland*

(RCSI). Spotkanie odbyło się w dniach 15–21 września 2012 roku, zaś jego przebieg był niezwykle intensywny i obfitował w liczne naukowe i kulturoznawcze niespodzianki. Głównym walorem spotkania był niewątpliwie liczny udział młodych hipertensjologów, zarówno z większości krajów europejskich, jak i spoza Europy, między innymi z Ameryki Łacińskiej i Azji.

Pierwszego dnia zjazdu mieliśmy okazję poznać siebie i swoje zainteresowania naukowe podczas spotkania otwierającego Letnią Szkołę, prowadzonego przez Profesor Renatę Cífková z Pragi. Uczestnicy krótko i zwięźle prezentowali siebie, swój ośrodek i swoje główne zainteresowania oraz dokonania badawcze, dając bogaty i różnorodny obraz środowiska młodych hipertensjologów z Europy i świata. Po tym krótkim wstępie, dotyczącym młodszej części uczestników, wykład z cyklu *state-of-the-art* wygłosił inicjator powstania Europejskiego Towarzystwa Nadciśnienia Tętniczego i jeden z pionierów hipertensjologii – Profesor Alberto Zanchetti z Mediolanu. Pan Profesor w pełnym dystynkcji wykładzie poprowadził nas przez historię największych badań klinicznych dotyczących terapii nadciśnienia tętniczego (NT) z ostatniej dekady, wskazując na konieczność krytycznej analizy wyników badań prowadzonych zgodnie z ideą medycyny opartej na faktach. Po tak efektownym wstępie przyszedł czas na wieczorne spotkanie towarzyskie, pozwalające nawiązać pierwsze koleżeńskie znajomości.

Nasz drugi dzień w Irlandii przyniósł serię wspaniałych przedpołudniowych wykładów prowadzonych przez Mistrzów hipertensjologii. Profesor Cífková przedstawiła epidemiologię NT i jego powikłań sercowo-naczyniowych ze szczególnym omówieniem populacji europejskiej, zaś światowej sławy naukowiec i wielki erudyta, Profesor Peter Sleight z Uniwersytetu w Oxfordzie, z właściwą sobie swadą i angielskim poczuciem humoru opowiedział o tym, w jaki sposób należy krytycznie poszukiwać metodologicznych pułapek w dużych badaniach klinicznych i metaanalizach. Następnie znani hipertensjologowie europejscy przedstawili aktualny stan wiedzy w zakresie poszczególnych dziedzin kliniczno-naukowych – Profesor Josep Redon z Walencji zaprezentował temat mikroalbuminurii i powikłań nefrologicznych NT, Profesor Anna Dominiczak z Glasgow przedstawiła zagadnienie genetycznego podłoża NT, zaś Gospodyni Letniej Szkoły, Profesor Alice Stanton, wygłosiła wykład na temat farmakogenetyki chorób układu sercowo-naczyniowego. Po tak bogatym programie naukowym przyszedł czas na popołudniowe aktywności turystyczno-krajoznawcze – połączony z obejrzeniem pradawnych irlandzko-celtyckich manuskryptów *The Book of Kells* w *Trinity College* w Dublinie, poprzez pieszą wycieczkę po Dublinie, a skończywszy ten intensywny, pełen różnorodnych wrażeń dzień na uroczystej kolacji w restauracji *Fallon & Byrne* na *Exchequer Street*. Bogata historia i kultura narodu irlandzkiego jest silnie ukorzeniona w celtyckich tradycjach z wczesnego średniowiecza, czego świadectwem jest pieczołowicie przechowy-

wana w Bibliotece *Trinity College* Księga z Kells (*The Book of Kells*), zwana również Ewangeliarzem św. Kolumby lub, w tradycyjnym języku irlandzkim, *Leabhar Cheanannaiss*. To bogato zdobiony przez celtyckich mnichów, iluminowany manuskrypt z IX wieku n.e. zawierający treść czterech Ewangelii i stanowiący jeden z najważniejszych zabytków irlandzkiego chrześcijaństwa. Wycieczka po stolicy Irlandii obfitowała również w inne atrakcje – mieliśmy okazję podziwiać tradycyjne zabytki miasta, takie jak Zamek Dubliński, Katedra św. Patryka czy budynki uniwersyteckie *Trinity College* oraz starodawną dzielnicę *Temple Bar*, jak również współczesne symbole Dublina – 120-metrową wieżę *The Spire of Dublin* i słynny Browar Guinnessa.

Trzeci dzień Letniej Szkoły był poświęcony diagnostyce i leczeniu interwencyjnemu oraz powikłaniom narządowym NT. Jednocześnie Mistrzowie i Uczniowie podzielili się po raz pierwszy rolą mówców – wykłady i seminaria specjalistów były przeplatane sesjami ustno-plakatowymi prezentującymi dokonania naukowe młodych hipertensjologów. Na początek Profesorowie Eoin O'Brien z Dublina i Mark Caulfield z Londynu opowiedzieli o metodach pomiaru klinicznego wartości ciśnienia tętniczego i denerwacji tętnic nerkowych jako nowej metodzie interwencyjnego leczenia NT. Ponadto odbyły się interesujące wykłady na temat powikłań neurologicznych NT, z naciskiem na udar mózgu (Naukowcy z Dublina: prof. David Williams i prof. Eamon Dolan) oraz powikłań arytmicznych i angiopatycznych NT – migotania przedsionków i miażdżycy (prof. Sverre Kjeldsen z Oslo i prof. Vincent Maher z Dublina). Wystąpienia młodych uczestników z całego świata, między innymi z Rumunii, Szwajcarii, Rosji, Szwecji, Brazylii, Białorusi, Norwegii, Portugalii, Czech i Włoch, oceniali Profesorowie Sleight, Cífková i Stanton, dostarczając wielu punktów do dyskusji i rozważań naukowych.

Czwartego dnia odbyły się praktyczne warsztaty w *RCSI Clinical Research Center* w szpitalu *Beaumont* w Dublinie (ryc. 1), którym przewodniczyła kierująca zespołem naukowym tego ośrodka Profesor Stanton. We wstępie Profesor

Rycina 1. Siedziba Royal College of Surgeons in Ireland w Dublinie

Kjeldsen ze Szwecji przeanalizował zasady projektowania i metodologii rzetelnych badań klinicznych. Następnie w poszczególnych pracowniach nauczyliśmy się praktycznych metod oceny powikłań narządowych NT, począwszy od klinicznych pomiarów ciśnienia tętniczego, poprzez ocenę przerostu lewej komory w echokardiografii przekłatkowej, centralnego ciśnienia tętniczego oraz szybkości fali tętna, ocenę kompleksu *intima-media* w ultrasonografii dopplerowskiej i zasady genotypowania w NT, a skończywszy na niezwykle pasjonujących metodach oceny zaawansowania retinopatii nadciśnieniowej jako wykładnika ogólnoustrojowych powikłań NT, których badaniem zajmuje się członek zespołu Profesor Stanton, nasz rówieśnik – Eoin Kelleher. Pełni wiedzy praktycznej wyruszyliśmy po południu na spacer wzdłuż meandrów rzeki Boyne w hrabstwie Meath, podziwiając po drodze pole średniowiecznej bitwy nad rzeką Boyne oraz prehistoryczne megalityczne grobowce w Knowth, kończąc ostatecznie naszą krajoznawczą eskapadę w restauracji o dźwięcznej nazwie „Odpoczynek Poety” (ang. *Poet's Rest*) w Slane. Wspomniane rejony hrabstwa Meath we wschodniej Irlandii były świadkami rozwoju cywilizacji ludzkiej od czasów prehistorycznych, gdy w okolicach Knowth funkcjonowała kultura ludu garncarzy (*Beaker people*), dokonującego pochówku zmarłych z naczyńkami glinianymi w charakterystycznych megalitycznych grobowcach, do XVII wieku n.e., kiedy to na polach nad rzeką Boyne rozegrała się bitwa między zwolennikami katolickiego zdetronizowanego króla Jakuba II Stuarta a armią Wilhelma II Orańskiego, króla Anglii i Szkocji, reprezentującego interesy protestantów. Bitwa ta, wygrana przez Wilhelmitów, stanowi jedną z pierwszych smutnych kart historii Irlandii, zapisanych krwawymi wojnami religijnymi i walkami o niepodległość.

Przebieg przedostatniego dnia Letniej Szkoły składał się z wykładów na temat aktywności układu sympatycznego w NT i obturacyjnego bezdechu sennego (znakomite, nagrodzone brawami prezentacje Pana Profesora Krzysztofa Narkiewicza), udziału czynników środowiskowych w patogenezie NT (prof. Ivan Perry z Cork w Irlandii), ciężowego NT (prof. Cífková) oraz wykładu współorganizatora Letniej Szkoły w Dublinie, Profesora Josepha Duggana, przewodniczącego Rady Nadciśnienia Tętniczego przy *Irish Heart Foundation*, który przeanalizował aktualny stan wiedzy na temat NT u osób starszych. Równocześnie odbyły się ustne prezentacje wyników badań własnych uczestników. Piszący te słowa przedstawił wyniki pracy pt.: *Obstructive sleep apnea and morning blood pressure surge in never treated hypertension patients*, przeprowadzonej przy współudziale dr. n. med. Aleksandra Prejbisza z Kliniki Nadciśnienia Tętniczego Instytutu Kardiologii w Warszawie i dr. Grzegorza Kowalewskiego z Centrum Zdrowia Dziecka w Warszawie, która wzbudziła zainteresowanie i dyskusję wśród naukowców prowadzących sesję i słuchaczy (ryc. 2).

Rycina 2. Wystąpienie autora sprawozdania

Rycina 3. Profesor Peter Sleight komentujący wystąpienia uczestników

Wyniki analizy grupy ponad 120 dorosłych chorych z nieleczonym NT i obturacyjnym bezdechem podczas snu (OBPS) potwierdzonym w polisomnografii wykazały, że obecność OBPS nie koreluje istotnie z występowaniem zjawiska porannego wzrostu ciśnienia tętniczego (*morning blood pressure surge*), natomiast chorzy z OBPS i NT charakteryzują się względnie niską powtarzalnością profilu ciśnienia tętniczego w ciągu tygodniowej obserwacji. Profesor Sleight, który w trakcie swojej kariery naukowej zajmował się zagadnieniem porannego wzrostu ciśnienia tętniczego, podkreślił, że zjawisko to jest niełatwe do badania ze względu na trudności w matematycznym zdefiniowaniu stopnia wzrostu ciśnienia tętniczego w określonej porze doby, co uwzględniono w pracy, analizując trzy wybrane metody (ryc. 3).

Znakomite urozmaicenie dnia stanowiła wyprawa do *Martello Tower*, by posłuchać wariacji Roberta Nicholsona na temat twórczości Jamesa Joyce'a oraz popływać w chłodnych wodach zatoki Sandycove (ryc. 4). W trakcie czasu wolnego zauważalna była znacząco postępująca integracja wśród uczestników szkoły, nie wyłączając

Rycina 4. Wody zatoki Sandycove

Rycina 5. U źródła — oryginalny smak piwa Guinness prosto z beczki

wykładowców, co stanowiło jeden z nadrzędnych celów Letniej Szkoły.

Ostatni dzień nie oznaczał zmniejszenia tempa zdobywania wiedzy i doświadczenia. Wykładowcy z Irlandii (Patrick Murray, Azra Mahmud, Siobhan Jennings, Emmer Shelley, Alice Stanton, Joseph Duggan) przeprowadzili autorskie wywody, między innymi na temat współistnienia NT i cukrzycy, diagnostyki wtórnych postaci NT, epidemiologii NT w Irlandii oraz przyszłości bezpośrednich inhibitorów reniny w terapii NT. Ostatnie prezentacje ustno-plakatu młodych adeptów Letniej Szkoły przypomniały nam o zbliżającym się końcu tego pasjonującego spotkania. Wykład zamykający, wraz z żywą dyskusją, przeprowadzili wspólnie Współorganizatorzy i irlandzcy Gospodarze — Profesorowie Alice Stanton i Joe Duggan, którzy w poczuciu sukcesu spotkania i z nutką irlandzkiego humoru dziękowali uczestnikom za sześć wspaniałych dni pozwalających nie tylko podziwiać, ale również zbliżyć do siebie Mistrzów i Uczniów w ciągle rozwijającej się i żywej dziedzinie medycyny, jaką jest hipertensjologia.

Podsumowując, spotkanie to pozostanie w mojej pamięci na całe życie, bowiem poczucie obcowania z wykładowcami o światowej sławie, zapach i smak oryginalnego piwa Guinness prosto z beczki (lub beczkowszu — ryc. 5) oraz duchy ekstrawaganckich, idących własnymi drogami ikon kultury masowej irlandzkiego pochodzenia — Jamesa Joyce'a i Phila Lynotta (ryc. 6) — są tak intensywne, jak zieleń irlandzkich pól wokół rzeki Boyne. Nie wątpię, że każde spotkanie z cyklu Letniej Szkoły pozostawia podobnie pozytywne wrażenia i doświadczenia — zachęcam więc do udziału i aplikowania! Wszelkie informacje dla zaintereso-

Rycina 6. Autor przy pomniku Phila Lynotta, tragicznie zmarłego lidera irlandzkiej grupy rockowej Thin Lizzy

wanych są dostępne na stronie: <http://www.eshonline.org/Meetings/SummerSchool.aspx>.